

Vidzemes Augstskola
Studiju programma ‘‘Komunikācija un sabiedriskās attiecības’’
1. kursa students Agris Zaharovs
Studiju kurss ‘‘Žurnālistikas praktikums’’
Mājas darbs ‘‘Apraksts’’
04.04.2024.

Atkritumu samazināšanas stratēģijas un pārstrādes veicināšana

Kad kāds izmet atkritumus konteinerā, maz ir cilvēku, kas aizdomājas, kāds ir tālākais process. Ikdienā mēs izmetam atkritumus un dodamies tālāk mūsu paredzētajos uzdevumos, pieņemot ka iepriekšējais ir ticis izdarīts. Šī vieglā un ātrā darbība, izmest atkritumus, tomēr ietekmē vairāk nekā mēs domājam. Lielais daudzums saražoto atkritumu, mūsdienās ir kļuvis par lielu problēmu. Tas rada piesārņojumu, kaitē dabai, veicina klimata pārmaiņas un pat apdraud cilvēka dzīvību. Un, protams, jo vairāk mēs šādi turpinām, jo sliktāk kļūst. Atkritumu uzkrāšanās arī ietekmē zemes un ūdens kvalitāti un pat rada problēmas dzīvnieku dzīvesveidos un to sugu vairošanā.

Latvijā sastopamā situācija atkritumu apsaimniekošanā ir ļoti nopietna, ja salīdzinām ar vidējiem rādītājiem visā Eiropā. Lielākā daļa valstis Eiropas savienībā sasnieguši rādītājus, ka tiek pārstrādāti 50-60% no saviem atkritumiem, samazinot vides piesārņojuma ietekmi. Tikmēr Latvijā lai sasniegtu tādus skaitļus, pietrūkst efektivitātes un pārstrādes ātruma. Eiropas savienībā ievāktie dati liecina, ka lielākā daļa no mūsu radītājiem atkritumiem, tiek apglabāti atkritumu poligonos. Rezultātā daudz vērtīgi resursi, kurus būtu iespēja pārstrādāt un izmantot atkārtoti, tiek izmesti un aizmirsti. Tas rada nevajadzīgu pārslodzi videi un ekonomisku zaudējumu valstij.

Apvienoto Nācijas vides programma (UNEP) informē sabiedrību, ka pasaulē katru gadu tiek saražoti vairāk nekā 2 miljardi tonnu atkritumu. Papildus tam tiek prognozēts, ka līdz 2050 gadam atkritumu pieaugums būs par 70% lielāks. Latvija saskaras ar tādu pašu problēmu. Centrālās statistikas dati nosaka, ka 2022. gadā tika saražoti vairāk nekā 800 tūkstošu tonnas ar atkritumiem. No šī daudzuma aptuveni 40% tikai tika pārstrādāti, līdz ar to lielākā daļa ir palikusi vides apgrozībā un turpina veicināt nozīmīgu piesārņojumu.

Viens no lielākajiem atkritumu poligonu uzņēmumiem Latvijā ir SIA ‘‘Getliņi EKO’’. Tas ir moderns atkritumu poligons, kas attīstās ar tehnoloģijām un veicina resursu atgūšanu. No

ievāktajiem atkritumiem tiek saražota biogāze, kuru izmanto tālāk siltuma un elektroenerģijas ražošanā. 2022. gadā SIA “Getliņi EKO” saražoja un nodrošināja elektroenerģiju 10 000 mājsaimniecībām.

Lai arī šie dati šķiet lieli, patiesībā liela daļa atkritumu jebkurā gadījumā netiek sašķiroti. Liela daļa sabiedrības vēl joprojām maz nojauš par šo. Daudzi uzskata, ka šķirot atkritumus ir grūti, kaut gan patiesībā ir nepieciešams iet ritmā un rutīnā. Kad tas kļūst par ikdienas ieradumu, tāpat, kā zobu tīrīšana vai jebkura ikdienas aktivitāte, tad pēkšņi šķirošana vairs nešķiet tik sarežģīta.

Problēmas pamatā bieži ir zināšanu trūkums par šo tēmu. Cilvēki nezina, kurus materiālus var pārstrādāt un kur tos var mest. Tāpat arī daudzi uzskata, ka šķirošanai vajag daudz vietas vai laika. Tomēr daudzas pašvaldības un uzņēmumi šobrīd piedāvā ērtus risinājumus – konteineri kļūst arvien pieejamāki un sāk parādīties ik vienā ciemā un ielejā, kā arī informatīvie materiāli kļūst arvien saprotamāki un vizuāli pievilcīgāki.

Aprites ekonomika ir ļoti liels aspekts lai risinātu atkritumu apsaimniekošanu. Tas ir modelis, kas veicina atkārtotu izmantošanu saražotajām precēm, kā arī veicina kvalitatīvu remontu un preces mūža pagarināšanu. 2020 gadā Eiropas komisijas ekonomikas plānā tika teikts – “jāmaina veids, kā ražojam un patērējam, lai ekonomika kļūtu videi draudzīgāka un resursu izmantošana efektīvāka.”

Aprites ekonomika galvenokārt rada sistēmu, kurā atkritumi vai nolietoti produkti tiek pārstrādāti un atkārtoti lietoti, radot ciklu, kurā resursi ir ilgmūžīgi un nekad nerada piesārņojumu videi. Šī pieeja arī rada ekonomisku ieguvumu, dodot uzņēmumiem un ražotājiem iespēju izmantot vecus resursus, un padarīt tos lietderīgus, kā rezultātā nav nepieciešamība iegādāties svaigus un salīdzinoši dārgus resursus. Tradicionālajā lineārā modeļa sistēmā šie resursi tiktu izniekoti un kādā brīdī radītu kaitējumu dabai, taču aprites ekonomika tiem dod jaunu dzīvi un lielāku vērtību.

Viens no būtiskākajiem aprites ekonomikas piemēriem Latvijā ir būvniecības un demontāžas atkritumu pārstrāde. Saskaņā ar Latvijas Atkritumu apsaimniekošanas plānu 2021.–2028. gadam, mērķis ir, lai vismaz 70% no būvniecības atkritumiem tiktu atkārtoti izmantoti būvprojektos. Tas veicina šo resursu atkārtotu izmantošanu un samazina vajadzību pēc jauniem materiāliem.

Latvijā šī pieeja arī tiek izmantota. Uzņēmums “Electrolux” piedāvā pakalpojuma klāstā tehniku. Klientiem ir iespēja iznomāt viņiem nepieciešamās elektroiekārtas, un par preču stāvokli,

remontu un kvalitāti atbild uzņēmums. To sauc par preču pārstrādi. Šāda veida biznesa plāns samazina nepieciešamību preču ražošanā un palielina motivāciju ražot preces, kurām ir ilgāks mūža termiņš un labāka kvalitāte.

Par atkritumu apsaimniekošanu atbild jau iepriekš minētais valsts likums un izveidotais atkritumu apsaimniekošanas plāns, kas ir pieņemts no 2021. gada līdz 2028. gadam. Valdība uzskata, ka šī plāna sekošana un izpildīšana spētu veicināt kvalitatīvu aprites ekonomikas īstenošanu Latvijā. Diemžēl valsts likumdošana nav spējīga viena apkarot atkritumu piesārņojumu un to daudzumu. Lai veiksmīgi cīnītos ar šo problēmu ir jāiesaista sabiedrība. Arī vēlams ir izglītot cilvēkus, lai viņi būtu vairāk informēti tajā, kas notiek šajā jomā un spētu veikt labai draudzīgākas darbības.

Nepieciešams iesaistīt arī jaunāko paaudzi – jauniešus un bērnus. Latvijā darbojas programmas, kas izglīto jauniešus par dabas aizsardzību un rūpēšanos. Piemēram, Ekoskolu programma, kuru Latvijā īsteno Vides izglītības fonds, piedāvā Latvijas skolām kļūt par videi draudzīgākām iestādēm, nodarbojoties ar pārstrādi un resursu taupīšanu. Skolēni izstrādā dažādus vides rīcības plānus, rīko aktivitātes un praktiski piedalās atkritumu šķirošanā un dažādās citās videi draudzīgās aktivitātēs, kuras viņus izglīto.

Pieaugušo iesaistīšana arī ir būtiska. Tiek rīkotas dažādas kampaņas, piemēram, “Šķiro pareizi”, “Zaļā josta” un “Tīrai Latvijai”, kas veicina cilvēku informēšanu par vidi un dalās ar nepieciešamo informāciju dažādos veidos, lai izplatītu veiksmīgu atkritumu šķirošanu. Šīs iniciatīvas izmanto gan vizuālus materiālus, gan video saturu, informatīvus plakātus un posterus, kā arī rīko pasākumus un izmanto sociālo mediju platformas, lai sasniegtu pēc iespējas plašāku auditoriju.

Šīs kampaņas un to rīkotāji informāciju spēj profesionāli pielāgot jebkāda vecuma grupām, tai skaitā senioriem, kuriem tehnoloģijas bieži vien nav pazīstamas. Tādēļ tiek rīkotas klātienē nodarbības, lekcijas bibliotēkās un citviet, kur seniori var uzdot sev interesējošus jautājumus, saņemt atbildes un iegūt praktiskus padomus. Arī ļoti svarīga ir tieši sadarbība ar pašvaldībām, kuras palīdz izplatīt drukāto saturu līdz cilvēkiem, kas neizmanto interneta resursus.

Turklāt Latvijā arī tiek īstenotas iedzīvotāju iesaistes kampaņas, piemēram, šķirošanas izaicinājumi un dažādas talkas, kuras aicina cilvēkus sadarboties un palīdz novērst vides piesārņojumu savācot atkritumus un tos pārstrādājot. Šīs aktivitātes palīdz cilvēkiem stiprināt

dažādas videi draudzīgas darbības viņu rutīnā, kā arī talkas palīdz ne tikai tīrīt apkārtni, bet arī palīdz cilvēkiem sazināties viens ar otru, atrast jaunus draugus un izveidot cilvēku grupas, kurās visiem ir viens mērķis — rūpēties par dabu.

Pati galvenā talka Latvijā ir ikgadējā kampaņa “Lielā talka”, kas savieno sabiedrību kopā un veic pozitīvas pārmaiņas vidē. Jau kopš 2008.gada tūkstošiem Latviešu piedalās šajā pasākumā. “Lielās talkas” mērķis ir veicināt ilgtspējīgu domāšanu sabiedrībā par vidi un vides uzkopšanu. Talkas laikā tiek organizēti uzkopšanas pasākumi, dažāda veida izglītojoši uzdevumi un sabiedrības pulcēšanās mežos un pilsētās. Šāda veida pasākums veicina atbildību un piederību, kā arī dod zināšanas par vides ietekmi un uzlabošanu. Pateicoties šāda veida pasākumiem vides aizsardzība no atkritumiem un cita veida piesārņojuma nav tikai valsts pienākums, bet arī sabiedrības.

Uzņēmējdarbībā ilgtspējas principi izvirzās kā prioritātes. Ražotāji ar vien vairāk un vairāk fokusējas uz risinājumiem, kas padarītu video draudzīgākus apstākļus. Veikals “Burka” kas ir Latviešu veikals specializējas pārdošanā bez preču iepakojumiem. Šis pakalpojums samazina preču iepakojumu izmantošanu, kas samazina vides piesārņojumu. Veikalā ir pieejamas daudz un dažādas preces, sākot no pārtikas produktiem, ko klienti var iegādāties savos dažādajos traukos līdz pat ķīmijai. Šāda veida prakse iedvesmo arī citus uzņēmumus un klientus domāt par nākotni un veicināt ilgtspējīgus risinājumus.

Tādas pasaules lielvalstis kā Vācija un Zviedrija, rāda piemēru, ka atkritumu apsaimniekošanas pārmaiņas ir iespējamās. Zviedrijā ir izdevies panākt pārstrādāt 99% sadzīves atkritumu, savukārt Vācijā atkritumu šķirošana ir kļuvusi par obligātu pasākumu visiem iedzīvotājiem. Šīs ir valstis, kas attīstās vienas no pirmajām, izmantojot stingru likumdošanu un sabiedrības iesaistīšanos. Šīs ir lietas ko Latvijas valdībai un iedzīvotājiem vajadzētu pilnveidot.

Līdzīgi, Dienvidkoreja ir radījusi likumus, kas ir vecinājuši uzņēmumiem pārstrādāt 98% pārtikas atkritumu un no tiem radīt dažādus svarīgus produktus, piemēram, kompostu un dzīvnieku barības. Turklāt, Dienvidkoreja ir ieviesusi sistēmu, ar kuras palīdzību cilvēki var iemainīt atkritumus pret kompensāciju. Iedzīvotāji izmanto atkritumu konteinerus, kas reģistrē izmesto atkritumu daudzumu un arī aprēķina cilvēkam pienākamo kompensāciju, tā rezultātā veicinot atkritumu pārstrādi.

Nākotnē atkritumu pārstrādes potenciāls Latvijā, šķiet, kļūst arvien lielāks, pateicoties gan jaunu tehnoloģiju attīstībai, gan valsts aktīvās iesaistes šīs problēmas risināšanā. Arvien

vairāk tiek attīstīti risinājumi, kas ļauj efektīvāk pārstrādāt dažādu veidu atkritumus īstos produktus, radot gan ekonomisku ieguvumu, gan kvalitatīvākus apstākļus videi. Kā jau mēs zinām, Latvijā arvien vairāk uzņēmumu ievieš aprites ekonomikas principus un arī valsts līmenī tiek strādāts pie likumiem un grozījumiem, kas veicina šķirošanu.. Šī attīstība Latvijā sola ilgtspējīgu nākotni videi un sabiedrībai kopumā, kura sastaptu daudz priekšrocību no zaļākas zemeslodes.

Protams, atkritumu problēma nav saistīta tikai ar vidi vai ekonomiku. Atkritumu apsaimniekošana ir par vērtību izvēles veikšanu. Vai mēs izvēlamies ātrāko un ērtāko ceļu, kas piesārņo dabu un pasliktina pasauli vai arī doties uz zaļāko pusi, darbojoties dabai draudzīgi un pārdomāti. Kvalitatīvs atkritumu apsaimniekošanas risinājums nav nesasniedzams, nepieciešams veikt atbildīgas izvēles un rezultāts kļūs arvien sasniedzamāks.

Katrs dzīves aspekts - no cilvēku ieradumu mainīšanas līdz iekšzemes, vai pat globālas politikas veidošanai - ir būtisks. Latvijas sabiedrībai ir jāvirzās uz zaļāku domāšanu un ilgtspējīgu rīcību, ņemot piemēru no citām valstīm, kā piemēram Zviedrijas vai Dienvidkorejas panākumiem.

Galvenokārt, tomēr, ilgtspējīgs atkritumu apsaimniekošanas modelis ir iespējams tikai tad, ja to virza ne vien likumi, bet arī paši cilvēki un viņu iniciatīva, izglītība un vērtības. Tikai tā mēs spēsim saglabāt tīru vidi un uzlabot mūsu dzīves apstākļus ne tikai pašiem mums, bet arī nākamajām paaudzēm.

- United Nations Environment Programme. (2022). Global Waste Management Outlook. <https://www.unep.org/resources/report/global-waste-management-outlook-2022>
- Centrālā statistikas pārvalde. (2023). <https://stat.gov.lv>
- LVportāls. (2023). <https://lvportals.lv/norises/353206>
- Sinergia.lv. (2022). <https://sinergia.lv/esosa-simbioze/getlini>
- European Commission. (2020). Circular Economy Action Plan. <https://ec.europa.eu/environment/circular-economy>
- VARAM. (2021). Nacionālais atkritumu apsaimniekošanas plāns 2021–2028. <https://www.varam.gov.lv>
- Ekoskolas Latvijā. <https://ekoskolas.lv>
- Zaļā josta. <https://zalajosta.lv>
- Lielā Talka. <https://talkas.lv>
- Burka Rīga. <https://burka.lv>
- Washington Post. South Korea recycles 98% of its food waste. What can it teach the world? <https://www.washingtonpost.com/world/2024/08/09/south-korea-food-waste-composting/>